

Vývoj českého obyvatelstva

Petr HOLUB, moderátor

Vývoj českého obyvatelstva je v těchto utěšených dobách hospodářské prosperity stabilní a předpověditelný. Z aktuálních údajů je bohužel zřejmé, že právě v populačním vývoji je skryta největší hrozba pro budoucnost české ekonomiky. Co nám hrozí a jestli je možné se ještě zachránit, o tom uslyšíte v magazínu Zaostřeno na finance, který Český rozhlas 6 připravuje společně s Aktuálně.cz. Pořadem bude provázet Petr Holub. Jak se vyvíjí a mění česká populace, popsal předseda Českého statistického úřadu Jan Fischer, když shrnul dostupné údaje z minulého roku a z počátku roku letošního.

Jan FISCHER, předseda Českého statistického úřadu

Výsledky demografické statistiky a rok 2006, nejprve některá, některá nej. Rok 2006 se do kontextu české statistiky zapsal zaprvé tím, že za posledních dvanáct let se narodilo nejvíce dětí, sto pět celých osm tisíc, k dalšímu nej patří to, že po třinácti letech jsme zaznamenali více narozených, než zemřelých, čili pozitivní přirozený přírůstek, rok 2006 statisticky znamenal také tolik, že se historicky narodilo nejvíce dětí mimo manželství, každé třetí dítě v České republice. Zaznamenali jsme v demografické statistice v minulém roce nejnižší počet umělých přerušování těhotenství, od jejich legalizace v roce 1957, pouhých pětadvacet tisíc, jenom pro srovnání v roce 91 to bylo sto tisíc. Rok 2006 také znamenal posun nebo prodloužení střední délky života, a jak u mužů, tak u žen, mám na mysli střední délku života při narození, která u mužů činila sedmdesát tři celé čtyři desetiny roku a u žen sedmdesát devět sedm. Ve statistice jsme v loňském roce zaznamenali i nejnižší kojeneckou úmrtnost, která činila v roce 2006 tři celé tři promile. K těm nej roku 2006, to budu ten úvod uzavírat, zaznamenali jsme historicky nejvyšší průměrný věk vstupů do prvního manželství, a to u žen dvacet osm celých čtyři a u mužů třicet jedna, třicet jedna let. Tak to byla nej a některé kontextové informace k roku 2006, co říci celkově o tom, jaký byl rok 2006 ve světle výsledků demografické statistiky. Rok 2006 se přiřadil k těm posledním rokům již stabilizovaného demografického, demografického vývoje, ve kterém nás žádné, ve kterém pokračovaly tendence z uplynulých, z uplynulých let, který nás ničím neočekávaným či dramatickým nepřekvapil, nebo dokonce nezaskočil, čili přiřadil se k těm letům, zhruba od roku 2000, 2001, kdy už konstatujeme stabilní demografický vývoj, na rozdíl od devadesátých let, kdy změny v populačním vývoji, zejména díky prudkým změnám v populačním chování v České republice, tak tehdy ty změny samozřejmě, samozřejmě byly, byly, byly dramatické. Takovýchto dramatických změn už dnes v demografické statistice svědky nejsme. K jednatřicátému dvanáctý jsme zakončili se stavem obyvatelstva deset milionů dvě stě osmdesát sedm tisíc dvě stě, čili v České republice nás o Silvestru 2006 bylo o třicet šest tisíc více, než ke konci roku 2005, naprostou většinu tohoto přírůstku ukrojil přírůstek, který šel na vrub, zvané mechanické, mechanické migrace, to bylo třicet čtyři tisíc sedm set obyvatel, přibyli ze zahraničí. Já jsem tady říkal, že historicky poprvé jsme zaznamenali pozitivní přirozený přírůstek v loňském roce, bylo to ale pouhých čtrnáct set, těch čtrnáct set, to je rozdíl mezi počtem narozených a počtem zemřelých.

Petr HOLUB, moderátor

Předseda Fischer popsal situaci. Z jeho výkladu je zřejmé, že máme nějaký problém. Moralisté si mohou stěžovat, že instituce manželství upadá a že tím pokračuje společenský rozvrat. Z jiného důvodu mají obavy ekonomové. Děti se sice rodí více, jenže sotva to stačí k přirozené reprodukci obyvatelstva, pokud obyvatelstva přibývá, je to díky přistěhovalcům, především z Ukrajiny,

Slovenska, Vietnamu, Ruska, Moldávie a Mongolska. V čem se skrývá nebezpečí, to popsal předseda Českého statistického úřadu podrobněji.

Jan FISCHER, předseda Českého statistického úřadu

Samozřejmě o natalitě svědčí především takové souhrnné nebo komplexní charakteristiky, jako je plodnost, zejména ukazatel úhrnné, úhrnné plodnosti, což je průměrný počet živě narozených připadající na jednu ženu ve věku patnáct až čtyřicet devět let, jenom pro takové trošku metodické opáčko, v České republice činí jedna celá třicet tři setin a tento ukazatel nás stále ještě řadí na celosvětový chvost nebo na dno žebříčku, totéž platí samozřejmě, samozřejmě o Evropě. Pod námi je ještě samozřejmě země jižní Evropy, východní Evropy, kde ta míra se pohybuje mezi jedna celá dva, jedna celá čtyři, naopak v takových zemích, jako jsou skandinávské země, Irsko nebo Francie, dosahuje míra úhrnné plodnosti přes jedna celá, jedna celá devět. Z této charakteristiky si lze učinit obrázek, interpretaci toho, zda přes vysoké výsledky, výsledky v porodnosti, jestli je lze charakterizovat jako babyboom nebo nějakou trvalou, trvalou tendenci. Rok 2006 se připojil k letům, kdy se potvrzuje, potvrzuje tendence odkládání narození nebo odkladu narození prvního dítěte. Průměrný věk ženy při prvním porodu je dvacet šest celých devět let, připomeňme si jenom, že počátkem devadesátých let to bylo zhruba dvaadvacet, dvaadvacet let, s tou téměř sedmadvacítkou toho věku, průměrného věku ženy při narození prvního dítěte pořád ještě jsme zhruba tak dva roky za zeměmi, jako je Německo, Holandsko, Švédsko nebo Španělsko, kde se první děcka rodí v průměrně, průměrně ve věku, průměrném věku ženy, devětadvacet, devětadvacet let.

Petr HOLUB, moderátor

To je tedy problém. Předseda Fischer v zápětí popsal důsledek.

Jan FISCHER, předseda Českého statistického úřadu

Jestliže dneska máme ve věkové struktuře to tak, že nad pětadesát let je to něco přes čtrnáct, čtrnáct procent počet obyvatel, tak podle střední varianty projekce, taky to není nic nového, jen to připomínám, kterou sestavil Český statistický úřad v roce 2003, tak podle této střední varianty vzroste počet obyvatel starších pětadesát let v roce 2020 na pětinu, čili na dvacet procent z těch dnešních čtrnácti a půl, a v roce 2030 už to bude třiadvacet, třiadvacet procent. To je samozřejmě velice vážná indikace, je v podstatě neodvratná, tady není hra o tom, jestli to tak bude, nebo jestli to tak nebude. S jistou přesností, s jistou přesností, a samozřejmě se to liší podle jaksi pesimistické, optimistické, či střední varianty, ale ne příliš výrazně, tak určitě ke zhoršování věkové struktury v tomto smyslu bude, bude docházet, což nepochybně je výzvou pro řadu, prostě jak vědních disciplín, tak pro velmi praktické konání a formování řady politik směrem k tomuto jevu.

Petr HOLUB, moderátor

Zopakujme si to. Rodí se příliš málo dětí, naopak přibývá starých lidí. Co ovšem má přímé ekonomické důsledky, to je fakt, že začalo ubývat obyvatel v produktivním věku mezi patnácti a pětadesáti lety. Zatím jde zhruba o dva tisíce lidí ročně, trend se ale bude zrychlovat. A je jasné, že bez pracovních sil se neobejde žádná ekonomika, zvláště ta česká, která počítá s dosti extenzivním využíváním zaměstnanců. Přesněji řečeno, ve skutečnosti obyvatel v produktivním věku neubývá, protože výpadek nahrazují cizinci, kterých začalo rychle přibývat před čtyřmi lety. Ročně zvýší počet produktivních osob o třicet pět tisíc. Z předpovědi statistického úřadu vyplývá, že při stejném tempu by se podíl produktivního obyvatelstva nesnižoval až do roku 2010. A pokud se pak migrace jen mírně zvýší, totiž na padesát tisíc ročně, situace na pracovním trhu zůstane stabilní až do roku 2020. Takové by tedy bylo ekonomické řešení. Nechme stranou, že by se Češi museli smířit s tím, že v jejich zemi bude žít přes milion cizinců s povolením k pobytu. Dodejme, že dnes tento údaj činí tři sta dvacet tři tisíc. O možnostech zaměstnávání cizinců hovořil Český rozhlas 6 s ekonomem Danielem Münich z

institutu CERGE-EI, který je společným pracovištěm AV ČR a Karlovy univerzity. Ptali jsme se, jestli je dnes v Evropě obvyklé, aby byl pracovní trh jako v Česku odkázán na přísun pracovní síly z východní Evropy a Asie.

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Tak asi nelze paušalizovat, ale nedávno jsem mluvil s lidmi z Polska a tam řeší úplně stejný problém, jako u nás. A Polsko je samozřejmě mnohem větší a je to náš soused a zvykli jsme si, že u nás pracuje řada lidí z Polska, takže i v obrovském sousedním Polsku je tento nedostatek. Takže ono to souvisí hodně se současnou ekonomickou situací, dalo by se říct, že Evropa víceméně zažívá ekonomický boom a ona ta situace se krapet změní, až dojde k ekonomickému zpomalení, případně k nějaké recesi, pak možná budeme řešit zase otázky toho, jestli náhodou ti zahraniční zaměstnanci nezabírají pracovní místa.

Petr HOLUB, moderátor

A je to tak, že ti Češi a Poláci v podstatě nastoupili stejný trend, jaký zažívají západoevropské země už delší dobu?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Určitě. V České republice žilo a pracovalo donedávna velice nízké procento lidí ze zahraničí, takže my vycházíme z velice nízkého základu a je poměrně přirozené, že ten nárůst, /nesrozumitelné/ je poměrně rychlá, ale souvisí to s otevřením země do Evropské unie současným ekonomickým boomem, takže určitě vlastně doháníme svým způsobem něco, co v té západní Evropě se stalo již mnohem dříve.

Petr HOLUB, moderátor

Jak říkáte, s gastarbeitery mají velké zkušenosti ty země na západě, šlo také obvykle o zaměstnance pro místa, kde není třeba žádná kvalifikace a která vlastně nechtějí ti místní vykonávat.

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Ten název samotný německý gastarbeiter má takový priorativní název, že teda jsou to zaměstnání špinavá, kde není vyžadována vzdělanost, ani dokonce znalost místního jazyka, že to není nic, nic pro místní, ale ti zahraniční zaměstnanci plní celé spektrum vzdělanosti i profesí, takže to nelze takhle zjednodušovat.

Petr HOLUB, moderátor

Ovšem u nás zatím tedy převládají především na těch méně zajímavých místech, jako jsou například stavebnictví, práce v supermarketech, úklid, možná také v nemocnicích, to jsou vlastně profese, které by se už bez přílivu cizinců neobešly a v jiných oborech to zatím vidět není. To se tedy změní?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Tak jako ekonom řeknu, že by se obešly, ale bylo by všechno výrazně dražší pro nás české občany.

Petr HOLUB, moderátor

Ano. A můžeme tedy čekat ještě v jiných oblastech, že se prosadí?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

No, to hodně bude záviset na politice vlády. V podstatě jak snadné bude tady nalézt práci, vyřídít si všechny povolení a jak snadné a zajímavé tady bude žít, to ten život není jenom o práci, ale také o tom, jaké jistoty člověk má. Začíná to zdravotním pojištěním, sociálním pojištěním, možností dát děti do školy, a to pro, zvláště pro vzdělané cizince, jsou poměrně zásadní věci. To znamená, pokud ta vláda tohle to nějakým způsobem v té své politice zohlední a vytvoří prostředí, tak se k nám mohou hrnout i hodně vzdělaní cizinci, kteří samozřejmě té ekonomice přidají mnohem víc, než nízko vzdělaní pomocníci na stavbách.

Petr HOLUB, moderátor

Dá se tedy říct, že v tomto má Česko nějaké rezervy, tedy v tom, že je příliš velká byrokracie pro přistěhovalce a zároveň neexistují u nás dost kvalitní služby?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Přesně tak. Ta byrokracie je obrovská, je tam řada příležitostí pro fungování mafiánských skupin, potom toho samozřejmě využívají lidé, kteří jsou ochotní jít do toho rizika komunikovat, spolupracovat s mafií a nejdou do toho rizika naopak lidi, o které by nám mělo jít především, to znamená vzdělaní, poctiví, slušní, kteří radši půjdou do země, kde nemusejí komunikovat s mafií a uplácet úředníky.

Petr HOLUB, moderátor

Přijímat z ciziny vzdělanější zaměstnance se daří třeba Američanům. Tam je tedy pravda, že i Američané zažívají příliv nízko kvalifikovaných lidí z Latinské Ameriky, ale dokážou právě přitáhnout i ty nejvzdělanější lidi i ze západní Evropy, z Japonska. Jak jim to vlastně jde, z těch důvodů, o kterých jste mluvil?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Tak tam je to dáno hodně tím, že Amerika má výrazně kvalitnější a rozsáhlejší vědeckou základnu, nejlepší vysoké školy na světě, které spolupracují úzce s průmyslem, s byznysem, takže ten, tam je mnohem víc financí, mnohem víc zainvestováno, příležitosti pro ty nejchytřejší jsou v té Americe, dalo by se říct, nejlepší. To nespočívá jenom s tím způsobem úředním, jestli to ta Amerika někomu dovolí, nebo ne, ale také s tím, že tam jsou firmy a instituce, které jsou ochotny tyto mozky zaplatit.

Petr HOLUB, moderátor

Jinými slovy, tam se hodně investuje do výzkumu, vývoje, do nových technologií, tudíž tam chodí vědci ze západní Evropy. U nás se hodně staví dálnice a nové automobilky, takže tam není potřeba ani nakonec takových pracovních sil?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Určitě jsme na jiném stupni ekonomického vývoje, stále tady máme to dědictví zaostalé infrastruktury. Skutečně je potřeba investovat například, jak jste zmínil, do těch dálnic, aby ta krev ekonomická v té ekonomice mohla proudit snadnějším způsobem, abysme se dostali na jakousi pomyslnou hranici toho vědeckého bádání. To neznamená, že my nebudeme mít vědu, ale přece jenom Amerika je mnohem dál.

Petr HOLUB, moderátor

Takž jedno po druhém, dá se ale s jistotou říci, že pracovní migrace do Česka bude pokračovat? Český statistický úřad odhaduje, že v příštích letech bude růst počet cizinců o deset až čtyřicet tisíc osob ročně, takže ani oni si asi nejsou moc jisti.

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Tak já se jim ani nedivím. Ono je to těžké předvídat, tady závisí jak na krocích vlády, jestli skutečně zjednoduší ten přístup do České republiky, nebo dokonce začne aktivně lákat sem ten lidský kapitál, ty, ty mozky, to je samozřejmě těžko vypočitatelné, jestli tady bude příští rok současná vláda například, a druhá věc, taky to hodně závisí na tom, co se bude dít v okolním světě, ať už to je ten boom, který jsem zmiňoval, který vlastně láká cizí pracovníky i do jiných zemí, anebo jestli naopak dojde k nějaké politické krizi v sousedství, teď můžu zmiňovat třeba, třeba Ukrajinu, která může naopak nám sem ty ekonomicko-politické utečence zatlačit. Takže tady je skutečně těžké předvídat na úrovni statistického úřadu, co se bude dít, ono jim samozřejmě nezbyvá nic, než prodloužit současné trendy do budoucnosti.

Petr HOLUB, moderátor

Jinými slovy, může být pro Česko, kde bude postupně ubývat osob v produktivním věku, dlouhodobě řešením příchod cizinců?

Daniel MÜNICH, institut CERGE-EI

Já si myslím, že dlouhodobě vzhledem k problematice penzijního systému, to nemůže být zásadní řešení. Protože zaprvé cizinci buďto šetří peníze sami pro sebe, aby až se odstěhují, tak založili si rodinu nebo dožili zbytek života jinde, takže to nebude fungovat. Za další, řada těch cizinců vzdělaných, kteří u nás budou, nebudou mít nějaký zázračně vysoký počet dětí, který by jaksí nás spasily potom jako již Češi, kteří budou umět česky a budou mít české občanství, takže já bych na to určitě v tom, v reformě penzijního systému nespoléhal.

Petr HOLUB, moderátor

Pohled na vývoj obyvatelstva v nejbližších letech nenechává ekonomy v klidu. Rodiny dnes těžko přemluvíme, aby měly výrazně víc dětí, příliv cizinců je provizorní řešení, na které nemůžeme dlouhodobě spoléhat. Nejde však vyloučit, že další hledání přece jen nějaké východisko najde. Tomu i nadále věří magazín Zaostřeno na finance, což je společný pořad Českého rozhlasu 6 a deníku Aktuálně.